

ماهنامه تحلیلی انرژی (۲۸)

دوره دهم

(ویژه تحولات انرژی در منطقه منا؛ ۱. حوزه نفت و گاز)

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن

کد موضوعی: ۳۱۰
شماره مسلسل: ۱۶۹۱۹
اسفندماه ۱۳۹۸

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	خلاصه مدیریتی
۲.....	۱. بررسی وضعیت بازار نفت در دسامبر ۲۰۱۹.....
۳.....	۲. وضعیت کنونی و چشم‌انداز تولید نفت در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (منا).....
۱۲.....	۳. چشم‌انداز عرضه گاز طبیعی در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (منا).....
۱۹.....	منابع و مآخذ.....

ماهنامه تحلیلی انرژی (۲۸)

دوره دهم

(ویژه تحولات انرژی در منطقه منا؛ ۱. حوزه نفت و گاز)

میانگین قیمت فوب خلیج فارس پنج فراورده اصلی نفتی در ژانویه ۲۰۲۰

نفت کوره (۱۸۰)

۳۰/۶۰

(دلار به ازای تن متریک)

نفتا

۵۱۱/۷۰

(دلار به ازای تن متریک)

نفتگاز

۷۳/۶۴

(دلار به ازای هر بشکه)

سوخت جت

۷۲/۷

(دلار به ازای هر بشکه)

بنزین سوپر

۶۷/۹۷

(دلار به ازای هر بشکه)

مأخذ: امور بین‌الملل شرکت ملی نفت.

خلاصه مدیریتی

- با کاهش ۱/۳ میلیون بشکه در روز عرضه نفت اوپک در سال ۲۰۱۹، عرضه جهانی نفت به‌طور متوسط به ۱۰۰/۷ میلیون بشکه در روز رسید.
- میزان تقاضای نفت اوپک در سال ۲۰۱۸ معادل ۳۰/۷ میلیون بشکه در روز بود که این میزان در سال ۲۰۱۹ با ۱۰۰ هزار بشکه در روز کاهش به ۳۰/۶ میلیون بشکه در روز تنزل یافت.
- در سال ۲۰۱۸ کل ذخایر نفت اثبات شده منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا ۹۰۵/۴ میلیارد بشکه بود که ۵۲ درصد از کل ذخایر اثبات نفت جهان را شامل می‌شود.
- در سال ۲۰۱۹ عربستان سعودی با تولید ۱/۴۳۷ میلیون بشکه در روز، بزرگ‌ترین

تولیدکننده میعانات و مایعات گازی منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا بوده و کشورهای قطر، امارات متحده عربی و ایران به ترتیب با تولید ۱/۲۰۱، ۰/۸۸۳ و ۰/۸۴۸ میلیون بشکه در روز در رتبه‌های بعدی قرار داشتند. به‌طور کلی در سال ۲۰۱۹ مجموع تولید نفت خام و میعانات و مایعات گازی منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا ۳۲/۵۵ میلیون بشکه در روز که معادل و ۳۲/۹ درصد از کل عرضه جهانی نفت است.

- کشورهای خاورمیانه و آفریقا در حدود ۲۲ درصد از تولید گاز جهان را در اختیار دارند که در سال ۲۰۲۴ به ۲۳ و در سال ۲۰۴۰ به حدود ۲۸ درصد خواهد رسید.
- طی پنج سال آینده تولید گاز طبیعی در آفریقا سالیانه ۲/۷ درصد رشد یافته و به بیش از ۲۷۰ میلیارد مترمکعب تا سال ۲۰۲۴ خواهد رسید. در میان کشورهای شمال آفریقا کشور مصر با توسعه چند میدان گازی، در حوزه تولید گاز طبیعی پیشرو خواهد بود. میدان ظهر و نورس مهم‌ترین میدان‌های گازی مصر هستند.
- پیش‌بینی می‌شود تولید گاز طبیعی خاورمیانه تا سال ۲۰۲۴ سالیانه ۱/۸ درصد رشد داشته باشد. بیش از پنجاه درصد از عرضه گاز طبیعی منطقه خاورمیانه تا سال ۲۰۲۴ توسط ایران و عربستان تولید خواهد شد.

۱. بررسی وضعیت بازار نفت در دسامبر ۲۰۱۹

متوسط قیمت نفت اوپک در ماه دسامبر ۲۰۱۹، با ۳/۵۴ دلار افزایش، (۵/۶ درصد افزایش نسبت به ماه نوامبر ۲۰۱۹) به بشکه‌ای ۶۶/۴۸ دلار رسید که این رقم بالاترین سطح قیمتی نسبت به متوسط قیمت در آوریل ۲۰۱۹ بوده است. متوسط قیمت نفت برنت نیز در دسامبر ۲۰۱۹، ۲/۴۶ دلار (۳/۹ درصد) افزایش یافت و به ۶۵/۱۷ دلار به ازای هر بشکه و نفت وست تگزاس اینترمدیت نیز با ۲/۷۳ دلار (با ۴/۸ درصد) افزایش به متوسط بشکه‌ای ۵۹/۸۰ دلار رسید.

عرضه نفت

براساس گزارش آژانس بین‌المللی انرژی، عرضه نفت خام جهان در ماه دسامبر ۲۰۱۹، به دلیل افت تولید فصلی نفت به ویژه در عربستان سعودی و سایر مناطق جهان، ۷۸۰ هزار بشکه در روز کاهش یافت. با کاهش ۱/۳ میلیون بشکه در روز عرضه نفت اوپک در سال ۲۰۱۹، عرضه جهانی نفت به طور متوسط به ۱۰۰/۷ میلیون بشکه در روز رسید. در مقابل، رشد عرضه نفت غیراوپک در سال ۲۰۱۹، ۲ میلیون بشکه در روز بود و انتظار می‌رود این میزان در سال جاری به ۲/۱ میلیون بشکه در روز برسد.

تقاضای نفت

میزان تقاضای نفت اوپک در نیمه نخست سال ۲۰۲۰، ۲۸/۵ میلیون بشکه در روز برآورد شده است. در مقابل متوسط تولید نفت در ماه دسامبر ۲۰۱۹، ۲۹/۴۴ میلیون بشکه در روز بود و در سال جاری میزان تولید نفت اوپک با اجرایی شدن توافق اوپک پلاس، کاهش خواهد یافت. میزان تقاضای نفت اوپک در سال ۲۰۱۸ معادل ۳۰/۷ میلیون بشکه در روز بود که این میزان در سال ۲۰۱۹ با ۱۰۰ هزار بشکه در روز کاهش به ۳۰/۶ میلیون بشکه در روز تنزل یافت. میزان تقاضای نفت اوپک در سال ۲۰۲۰ بر اساس گزارش ماه دسامبر ۲۰۱۹ سازمان اوپک با ۰/۱ میلیون بشکه در روز کاهش حدود ۲۹/۵ میلیون بشکه در روز پیش‌بینی شده است.

۲. وضعیت کنونی و چشم‌انداز تولید نفت در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (منا)

منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا یکی از مناطق مهم تولید نفت در جهان است. تا قبل از وقوع انقلاب تولید نفت شیل در آمریکا، در اکثر پیش‌بینی‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت از وضعیت تولید آتی نفت، این منطقه در رتبه اول قرار داشت، اما با شروع برداشت از نفت

شیل در آمریکا، جایگاه قبلی این منطقه کمرنگ‌تر شده است. با وجود این، به دلیل حجم بالای ذخایر منطقه و هزینه تولید نسبتاً پایین آن، هنوز جایگاه مهمی در چشم‌اندازهای تولید آتی نفت دارد.

ذخایر نفتی منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا

در سال ۲۰۱۸ کل ذخایر نفت اثبات شده منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا ۹۰۵/۴ میلیارد بشکه بود که ۵۲ درصد از کل ذخایر اثبات نفت جهان را شامل می‌شود. عربستان سعودی با دارا بودن ۲۹۷/۷ میلیارد بشکه ذخایر اثبات شده نفت، بزرگ‌ترین کشور دارنده ذخایر اثبات شده نفت در منطقه منا و همین‌طور جهان است و کشورهای ایران، عراق، کویت و امارات متحده عربی به ترتیب با دارا بودن ۱۵۵/۶، ۱۴۷/۲، ۱۰۱/۵ و ۹۷/۸ میلیارد بشکه در جایگاه‌های بعدی قرار داشتند. با آنکه ۵۲ درصد از کل ذخایر اثبات شده نفت جهان در این منطقه قرار دارد، اما در سال ۲۰۱۹ فقط ۳۶ درصد از کل تولید نفت خام جهان مربوط به این منطقه بوده است و نکته قابل توجه در مورد ذخایر نفتی این منطقه، پایین بودن هزینه تولید آن نسبت به سایر مناطق جهان است. در جدول ۱ به اختصار وضعیت ذخایر اثبات شده نفت در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا در سال ۲۰۱۸ به تفکیک کشور ارائه شده است.

جدول ۱. ذخایر اثبات شده نفت در منا به تفکیک کشور در سال ۲۰۱۸

منطقه/کشور	کشور	ذخایر در سال ۲۰۱۸ (میلیارد بشکه)	سهم از کل منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (درصد)	سهم از کل جهان (درصد)
خاورمیانه	عربستان سعودی	۲۹۷/۷	۳۲/۹	۱۷/۲
	ایران	۱۵۵/۶	۱۷/۲	۹/۰
	عراق	۱۴۷/۲	۱۶/۳	۸/۵
	کویت	۱۰۱/۵	۱۱/۲	۵/۹
	امارات متحده عربی	۹۷/۸	۱۰/۸	۵/۷
	قطر	۲۵/۲	۲/۸	۱/۵
	عمان	۵/۴	۰/۶	۰/۳
	یمن	۳/۰	۰/۳	۰/۲
	سوریه	۲/۵	۰/۳	۰/۱
	سایر	۰/۲	۰/۰۲	۰/۰۱
	کل خاورمیانه	۸۳۶	۹۲/۳	۴۸/۳
شمال آفریقا	لیبی	۴۸/۴	۵/۳	۲/۸
	الجزایر	۱۲/۲	۱/۳	۰/۷
	سودان جنوبی	۳/۵	۰/۴	۰/۲
	مصر	۳/۳	۰/۴	۰/۲
	سودان	۱/۵	۰/۲	۰/۱
	تونس	۰/۴	۰/۰۵	۰/۰۲
کل منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا	۹۰۵/۴	۱۰۰	۵۲/۳	
جهان	۱۷۲۹/۷		۱۰۰	

Source: BP Statistical Review of World Energy June 2019.

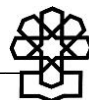
وضعیت تولید نفت در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا

در سال ۲۰۱۹ تولید نفت خام منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا ۲۷/۱۶ میلیون بشکه در روز بوده است که نسبت به سال ۲۰۱۸ به مقدار ۱/۴۷ میلیون بشکه در روز کاهش یافته و ۳۶ درصد از کل تولید نفت خام جهانی مربوط به این منطقه بود. در سال ۲۰۱۹ با آنکه تولید اکثر تولیدکنندگان این منطقه به دلیل تصمیمات اوپک برای کاهش سطح تولید روند نزولی یافت، اما بخش عمده کاهش تولید منطقه به دلیل کاهش تولید ایران در اثر وضع تحریم‌های خصمانه آمریکا بود. در سال ۲۰۱۹ عربستان سعودی با تولید ۹/۷۸ میلیون بشکه در روز بزرگ‌ترین تولیدکننده نفت خام منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا بوده و کشورهای عراق، امارات متحده عربی و کویت به ترتیب با تولید ۴/۶۸، ۳/۰۸ و ۲/۶۹ میلیون بشکه در روز در رتبه‌های بعدی قرار داشتند و ایران با تولید ۲/۳۶ میلیون بشکه در روز در رتبه پنجم قرار داشته است. در جدول ۲ روند تولید نفت خام در منطقه مناره شده است.

جدول ۲. تولید نفت خام در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا

(میلیون بشکه در روز)

کشور	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	تغییرات نسبت به سال ۲۰۱۸ (درصد)
عربستان سعودی	۱۰/۴۱	۹/۹۵	۱۰/۳۱	۹/۷۸	-۰/۵۳
عراق	۴/۳۹	۴/۴۵	۴/۵۵	۴/۶۸	۰/۱۳
امارات متحده عربی	۲/۹۸	۲/۹۲	۲/۹۹	۳/۰۸	۰/۰۹
کویت	۲/۸۵	۲/۷۱	۲/۷۵	۲/۶۹	-۰/۰۶
ایران	۳/۵۱	۳/۸۱	۳/۵۵	۲/۳۶	-۱/۲۰

کشور	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	تغییرات نسبت به سال ۲۰۱۸ (درصد)
لیبی	۰/۳۹	۰/۸۱	۰/۹۵	۱/۱۰	۰/۱۵
الجزایر	۱/۰۹	۱/۰۵	۱/۰۴	۱/۰۲	-۰/۰۲
عمان	۰/۹۱	۰/۸۸	۰/۸۷	۰/۸۴	-۰/۰۳
قطر	۰/۶۵	۰/۶۰	۰/۶۰	۰/۶۰	-۰/۰۱
مصر	۰/۵۵	۰/۵۳	۰/۵۵	۰/۵۳	-۰/۰۲
سودان	۰/۲۵	۰/۲۱	۰/۲۲	۰/۲۴	۰/۰۲
بحرین	۰/۲۱	۰/۲۰	۰/۱۹	۰/۱۹	۰/۰۰
یمن	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۴	۰/۰۰
سوریه	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۰
کل	۲۸/۲۴	۲۸/۱۷	۲۸/۶۳	۲۷/۱۶	-۱/۴۷
جهان	۷۴/۴۹	۷۴/۴۲	۷۵/۹۲	۷۵/۱۵	-۰/۷۷

Source: www.opec.org.

در سال ۲۰۱۹ تولید میعانات و مایعات گازی منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا ۵/۳۸۷ میلیون بشکه در روز بود که ۱۰۴ هزار بشکه در روز نسبت به سال ۲۰۱۸ افزایش یافته است و سهم این منطقه از کل تولید جهانی میعانات و مایعات گازی ۳۵/۸ درصد بوده است. در سال ۲۰۱۹ عربستان سعودی با تولید ۱/۴۳۷ میلیون بشکه در روز، بزرگ‌ترین تولیدکننده میعانات و مایعات گازی منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا بوده و کشورهای قطر، امارات متحده عربی و ایران به ترتیب با تولید ۱/۲۰۱، ۰/۸۸۳ و ۰/۸۴۸ میلیون بشکه در روز در رتبه‌های بعدی قرار داشتند.

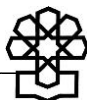
به‌طور کلی در سال ۲۰۱۹ مجموع تولید نفت خام و میعانات و مایعات گازی منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا ۳۲/۵۵ میلیون بشکه در روز و ۳۲/۹ درصد از کل عرضه جهانی نفت بود.

البته تولیدکنندگان این منطقه از لحاظ تولید و ظرفیت تولید نسبت به تولیدکنندگان در سایر مناطق جهان وضعیت متفاوتی دارند. از یک سو به دلیل شرایط سیاسی، برخی تولیدکنندگان منطقه نظیر ایران، لیبی، سوریه و یمن قادر به استفاده از تمام توان تولید خود نیستند و از طرف دیگر، اکثر تولیدکنندگان این منطقه عضو سازمان اوپک بوده و محدودیت‌های اعمال شده از طرف سازمان اوپک به خصوص در سه سال گذشته مانع از به کارگیری تمام توان تولید آنها شده است. از این رو تولید انجام شده و ظرفیت تولید کشورهای منطقه متفاوت بوده است. نکته قابل توجه اینکه بیشترین ظرفیت مازاد تولید در سطح جهانی مربوط به این منطقه است.

چشم‌انداز تولید نفت خام در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا تا سال ۲۰۲۴

براساس آخرین برآوردهای انجام شده توسط آژانس بین‌المللی انرژی، بین سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۴ تقاضای جهانی برای نفت سالیانه ۱/۱۹ میلیون بشکه در روز افزایش خواهد یافت و از ۹۹/۲ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۱۸ به ۱۰۶/۴ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۲۴ خواهد رسید. به عبارت دیگر، بین سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۴ تقاضای جهانی ۷/۱ میلیون بشکه در روز افزایش خواهد یافت. در این دوره ظرفیت عرضه جهانی نفت ۵/۹ میلیون بشکه در روز افزایش خواهد یافت و ظرفیت تولید غیر اوپک ۶/۱ میلیون بشکه در روز افزایش خواهد یافت و در بین کشورهای غیر اوپک، آمریکا جایگاه ویژه‌ای خواهد داشت به طوری که تولید نفت این کشور با افزایش حدود ۴ میلیون بشکه در روز در کنار کشورهای برزیل، نروژ و کانادا با افزایش قابل توجهی همراه خواهد شد.

از آنجاکه اکثر تولیدکنندگان بزرگ منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا عضو اوپک

هستند و در صورتی که این سازمان طبق روال سال‌های گذشته سیاست تنظیم بازار خود را ادامه دهد فقط یک میلیون بشکه در روز از افزایش تقاضای جهانی، سهم تولیدکنندگان این سازمان خواهد شد و تقاضا برای نفت اوپک از ۳۱/۱ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۱۸ به ۳۲ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۲۴ خواهد رسید.

در سال ۲۰۱۸، ظرفیت تولید نفت خام منطقه خاورمیانه ۳۰/۳۴ میلیون بشکه در روز بود و برآورد می‌شود که تا سال ۲۰۲۴ به ۳۱/۷۷ میلیون بشکه در روز برسد. طی سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۴ ظرفیت تولید منطقه خاورمیانه ۱/۴۳ میلیون بشکه در روز افزایش خواهد یافت که بخش عمده آن مربوط به دو کشور عراق و امارات خواهد بود. در طی این دوره ظرفیت تولید عراق ۹۰۰ هزار بشکه در روز و ظرفیت تولید امارات ۵۰۰ هزار بشکه در روز افزایش خواهد یافت این درحالی است که ظرفیت تولید عربستان سعودی ۱۲/۰۲ میلیون بشکه در روز ثابت باقی خواهد ماند. آژانس بین‌المللی انرژی برآورد کرده که در سال ۲۰۱۸ ظرفیت تولید نفت خام ایران ۳/۸۵ میلیون بشکه در روز بوده‌است و در صورتی که شرایط تحریم ادامه یابد ظرفیت تولید به ۲/۶۵ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۲۴ کاهش خواهد یافت، اما در صورت رفع شرایط تحریم، ظرفیت تولید نفت خام ایران تا سال ۲۰۲۴ در سطح ۳/۸۵ میلیون بشکه در روز ثابت باقی خواهد ماند.

برآورد می‌شود در شمال آفریقا، تولید الجزایر روند کاهشی داشته باشد و ظرفیت تولید این کشور از ۱/۰۷ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۱۸ به ۰/۹۸ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۲۴ برسد، اما ظرفیت تولید لیبی از ۱/۰۷ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۱۸ به ۱/۲۷ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۲۴ برسد. البته وضعیت تولید نفت لیبی شدیداً به وضعیت ثبات سیاسی این کشور وابسته است. در بین تولیدکنندگان غیراوپک در شمال آفریقا، تولید مصر درچند سال گذشته روند نزولی داشته و برآورد

می‌شود که روند نزولی آن در چند سال آتی ادامه یابد و این کشور نیز بیشتر بر افزایش تولید گاز طبیعی تمرکز دارد. برآورد می‌شود که ظرفیت تولید در سودان جنوبی نیز از ۱۳۰ هزار بشکه در روز کنونی به قبل از جنگ داخلی این کشور یعنی ۳۵۰ هزار بشکه در روز برسد. در جدول ۳ وضعیت ظرفیت تولید نفت خام در منطقه مناطی سنوات آتی ارائه شده است.

جدول ۳. ظرفیت تولید نفت خام در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا تا سال ۲۰۲۴

(میلیون بشکه در روز)

تغییرات بین سال ۲۰۲۴ تا ۲۰۱۸	۲۰۲۴	۲۰۲۳	۲۰۲۲	۲۰۲۱	۲۰۲۰	۲۰۱۹	۲۰۱۸	منطقه/کشور	
	۰	۱۲/۰۲	۱۲/۰۲	۱۲/۰۲	۱۲/۰۲	۱۲/۰۲	۱۲/۰۲	۱۲/۰۲	عربستان
۰/۹	۵/۸	۵/۷	۵/۵۸	۵/۴۵	۵/۲۹	۵	۴/۹	عراق	
۰/۵	۳/۸۵	۳/۸	۳/۷۲	۳/۶۳	۳/۵۳	۳/۴۲	۳/۳۵	امارات	
۰/۰۳	۲/۹۵	۲/۹۵	۲/۹۵	۲/۹۵	۲/۹۵	۲/۹۵	۲/۹۲	کویت	
۰	۳/۸۵	۳/۸۵	۳/۸۵	۳/۸۵	۳/۸۵	۳/۸۵	۳/۸۵	ایران	
۰	۳/۳	۳/۳	۳/۳	۳/۳	۳/۳	۳/۳	۳/۳	سایر*	
۱/۴۳	۳۱/۸۷	۳۱/۶۲	۳۱/۴۲	۳۱/۲	۳۰/۹۴	۳۰/۵۴	۳۰/۳۴	کل	
-۰/۰۹	۰/۹۸	۰/۹۹	۱	۱/۰۱	۱/۰۳	۱/۰۵	۱/۰۷	الجزایر	شمال آفریقا
۰/۲	۱/۲۷	۱/۲۴	۱/۲۱	۱/۱۶	۱/۱	۱	۱/۰۷	لیبی	
۰	۰/۷۵	۰/۷۵	۰/۷۵	۰/۷۵	۰/۷۵	۰/۷۵	۰/۷۵	سایر**	
۰/۱۱	۳	۲/۹۸	۲/۹۶	۲/۹۲	۲/۸۸	۲/۸	۲/۸۹	کل	
۱/۵۴	۳۴/۷۷	۳۴/۶	۳۴/۳۸	۳۴/۱۲	۳۳/۸۲	۳۳/۳۴	۳۳/۲۳	کل منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا	

Source: IEA, Oil 2019: Analysis and Forecast to 2024.

* شامل کشورهای قطر، عمان، یمن، بحرین و سوریه.

** شامل کشورهای مصر، سودان و سودان جنوبی.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری چشم‌انداز تولید نفت در منطقه منا

منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا یکی از مناطق مهم تولید نفت در جهان است. در سال ۲۰۱۸ کل ذخایر نفت اثبات شده منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا ۹۰۵/۴ میلیارد بشکه بود که ۵۲ درصد از کل ذخایر اثبات نفت جهان را شامل می‌شود. عربستان سعودی با دارا بودن ۲۹۷/۷ میلیارد بشکه ذخایر اثبات شده نفت، بزرگ‌ترین کشور دارنده ذخایر اثبات شده نفت در منطقه و همین‌طور جهان بوده و کشورهای ایران، عراق، کویت و امارات متحده عربی به ترتیب با دارا بودن ۱۵۵/۶، ۱۴۷/۲، ۱۰۱/۵ و ۹۷/۸ میلیارد بشکه در جایگاه‌های بعدی قرار داشتند. در سال ۲۰۱۹ تولید نفت خام منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا ۲۷/۱۶ میلیون بشکه در روز بوده است که نسبت به سال ۲۰۱۸ به مقدار ۱/۴۷ میلیون بشکه در روز کاهش یافته است و ۳۶ درصد از کل تولید نفت خام جهانی مربوط به این منطقه بوده است. علاوه بر تولید نفت خام، تولید میعانات و مایعات گازی این منطقه نیز حائز اهمیت است. در سال ۲۰۱۹ تولید میعانات و مایعات گازی منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا ۵/۳۸۷ میلیون بشکه در روز بود که ۱۰۴ هزار بشکه در روز نسبت به سال ۲۰۱۸ افزایش یافته است و سهم این منطقه از کل تولید جهانی میعانات و مایعات گازی ۳۵/۸ درصد بوده است. در سال ۲۰۱۹ عربستان سعودی با تولید ۱/۴۳۷ میلیون بشکه در روز، بزرگ‌ترین تولیدکننده میعانات و مایعات گازی منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا بوده و کشورهای قطر، امارات متحده عربی و ایران به ترتیب با تولید ۱/۲۰۱، ۰/۸۸۳ و ۰/۸۴۸ میلیون بشکه در روز در رتبه‌های بعدی قرار داشتند. به‌طور کلی در سال ۲۰۱۹ مجموع تولید نفت خام و میعانات و مایعات گازی منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا ۳۲/۵۵ میلیون بشکه در روز و ۳۲/۹ درصد از کل عرضه جهانی نفت بوده است.

از آنجاکه اکثر تولیدکنندگان این منطقه عضو اوپک بوده و یا در توافقات اوپک یا این سازمان همکاری می‌کنند. تولید آنها وابسته به تصمیمات اوپک است و در سه سال گذشته در راستای تصمیمات اوپک، کاهش تولید داشته‌اند. از این رو اکثر تولیدکنندگان منطقه کمتر از توان واقعی خود تولید داشته‌اند. با این حال پیش‌بینی می‌شود که بین سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۴ ظرفیت تولید نفت خام منطقه ۱/۵۴ میلیون بشکه در روز افزایش یابد که بیش از نیمی از آن مربوط به کشور عراق خواهد بود و ظرفیت تولید امارات، لیبی و کویت نیز افزایش خواهد یافت.

۳. چشم‌انداز عرضه گاز طبیعی در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (منا)

منا منطقه‌ای است که دربرگیرنده کشورهای عمده تولیدکننده نفت و گاز در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا است. حد این منطقه از کشور مراکش در شمال غربی قاره آفریقا آغاز می‌شود و تا ایران، شرقی‌ترین کشور منطقه خاورمیانه امتداد می‌یابد. این منطقه در حدود ۴۶ درصد از منابع گازی جهان را در اختیار دارد (BP 2019). لذا به لحاظ ذخایر گاز طبیعی منطقه مهمی محسوب می‌شود و در این گزارش وضعیت فعلی و روند تولید گاز طبیعی این منطقه مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

تحلیل و ارزیابی

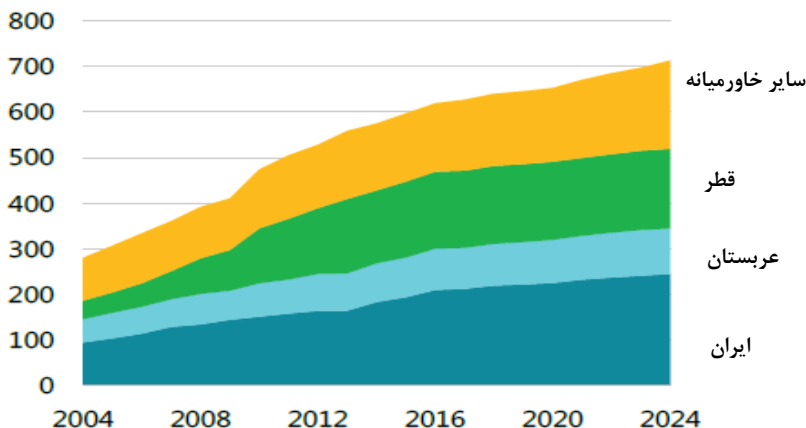
کشورهای خاورمیانه و آفریقا در حدود ۲۲ درصد از تولید گاز جهان را در اختیار دارند که در سال ۲۰۲۴ به ۲۳ و در سال ۲۰۴۰ به حدود ۲۸ درصد خواهد رسید (IEA 2019). براساس گزارش آژانس بین‌المللی انرژی در سال ۲۰۱۹، پیش‌بینی می‌شود تولید گاز طبیعی در خاورمیانه تا سال ۲۰۲۴ سالیانه ۱/۸ درصد رشد داشته باشد که عمدتاً توسط ایران و

عربستان سعودی تولید خواهد شد. مجموع تولید کشورهای خاورمیانه تا سال ۲۰۲۴ به بیش از ۷۰۰ میلیارد مترمکعب خواهد رسید (نمودار ۱).

نمودار ۱. روند فعلی و پیش‌بینی تولید گاز طبیعی در خاورمیانه

(میلیارد مترمکعب در سال)

Source: IEA 2019.

بیش از پنجاه درصد از عرضه گاز طبیعی منطقه خاورمیانه تا سال ۲۰۲۴ توسط ایران و عربستان تولید خواهد شد. پیش‌بینی می‌شود تولید گاز ایران به‌طور متوسط ۱/۸ درصد در سال تا سال ۲۰۲۴ رشد داشته باشد. بخش عمده افزایش تولید گاز ایران پاسخگوی تقاضای رو به رشد داخل (به‌ویژه بخش صنعت و نیروگاه‌ها) خواهد بود. در سال ۲۰۱۸ تولید گاز طبیعی ایران با توسعه میدان گازی پارس جنوبی در حدود ۳ درصد رشد داشته است. بیش از ۷۰ درصد از تولید گاز ایران در فاصله مارس ۲۰۱۸ تا ژانویه ۲۰۱۹ از پارس جنوبی تأمین شده است. ایران برنامه‌ریزی کرده بود که جهت

تقویت صنعت نفت و گاز خود با همکاری شرکت‌های توتال، پتروبراس، سی‌ان‌پی‌سی و زاووب‌نفت^۱، ۲۰۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری انجام دهد. پیش‌بینی شده بود از این رقم ۱۳۰ میلیارد دلار در بخش بالادستی تا سال ۲۰۲۱ سرمایه‌گذاری شود. اما با بازگشت مجدد تحریم‌های آمریکا علیه ایران، شرکت توتال از ایران خارج شد و شرکت سی‌ان‌پی‌سی (CNPC) چین نیز سرمایه‌گذاری خود را متوقف کرده است. با این حال ایران توسعه میدان پارس جنوبی را متوقف نکرد و با نصب تجهیزات مورد نیاز در فاز ۱۴ میدان پارس جنوبی در سال ۲۰۱۸، ظرفیت تولید گاز خود را تا ۵ میلیارد مترمکعب در سال افزایش داد. در سال ۲۰۱۹ نیز بهره‌برداری از چهار فاز جدید پارس جنوبی (فازهای ۱۳، ۲۲، ۲۳ و ۲۴) آغاز شد. مجموع سرمایه‌گذاری انجام شده در این میدان ۱۱ میلیارد دلار برآورد شد و افزایش ظرفیت تولید ۴۰ میلیارد مترمکعب در سال برآورد شده است. در میان‌مدت، میدان پارس جنوبی مهم‌ترین منبع افزایش عرضه گاز طبیعی ایران خواهد بود و پیش‌بینی شده تا سال ۲۰۲۱ تولید این میدان ۲۵ درصد رشد داشته باشد.

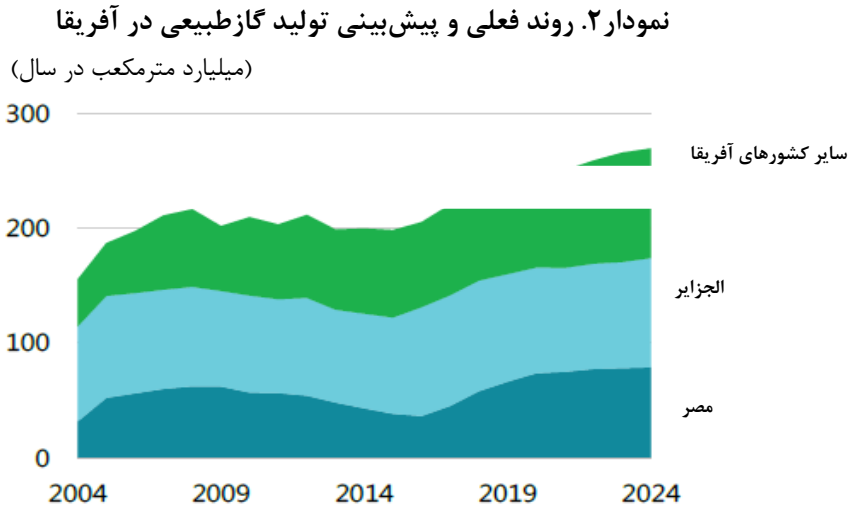
قطر در سال ۲۰۱۸ بزرگ‌ترین صادرکننده ال‌ان‌جی (LNG) جهان بوده است. این کشور حدود ۲۵ درصد از کل تولید LNG جهان را در اختیار دارد. با وجود تنش‌های دیپلماتیک با برخی از همسایگان، تولید گاز طبیعی قطر و صادرات به کشورهای همسایه از جمله امارات متحده عربی و عمان در سال ۲۰۱۸ همانند سال ۲۰۱۷ ادامه یافت. در ژوئیه سال ۲۰۱۷ قطر اعلام کرد که ظرفیت تولید LNG را از ۷۷ میلیون تن در سال به ۱۰۰ میلیون تن در سال تا سال ۲۰۲۴ افزایش خواهد داد. این رقم در سپتامبر

۲۰۱۸ بازبینی شد و میزان افزایش ظرفیت تولید LNG به ۱۱۰ میلیون تن در سال تغییر کرد. همچنین این کشور در ابتدای ماه دسامبر ۲۰۱۸ اعلام کرد جهت توسعه صنعت گاز خود از اوپک خارج خواهد شد. در فوریه ۲۰۱۹ مدیرعامل شرکت نفت قطر اظهار کرد که در حال مذاکره برای سفارش ۵۰ تا ۶۰ کشتی جدید حمل LNG است و در صورت تحقق این امر ظرفیت حمل و نقل LNG این کشور تقریباً ۵۰ میلیون تن در سال افزایش خواهد یافت.

عربستان سعودی در سال ۲۰۱۸ بیش از ۹۰ میلیارد متر مکعب گاز طبیعی تولید کرده است. پیش‌بینی می‌شود تولید گاز این کشور سالیانه حدود ۲ درصد افزایش یابد و تا سال ۲۰۲۴ به ۱۰۰ میلیارد مترمکعب برسد (IEA 2019). وزیر صنعت، تجارت و منابع طبیعی این کشور در نوامبر سال ۲۰۱۸ اظهار داشت که هدف عربستان دو برابر کردن تولید گاز تا سال ۲۰۳۰ است. بنابراین جهت تحقق این هدف طی دهه آتی حدود ۱۵۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خواهد کرد که شامل توسعه ذخایر گاز نامتعارف نیز می‌گردد.

طی پنج سال آینده تولید گاز در آفریقا سالیانه ۲/۷ درصد رشد یافته و به بیش از ۲۷۰ میلیارد مترمکعب تا سال ۲۰۲۴ خواهد رسید. در میان کشورهای شمال آفریقا کشور مصر با توسعه چند میدان گازی، در بحث تولید گاز طبیعی پیشرو خواهد بود. اما در الجزایر، توسعه منابع گازی جدید برای مقابله با کاهش تولید میدان‌های موجود مطرح نیست، لذا این مسئله منجر به کاهش جزئی تولید تا سال ۲۰۲۴ می‌شود. تحولات عمده‌تاً مربوط به پروژه‌های صادرات LNG می‌شود (نمودار ۲).

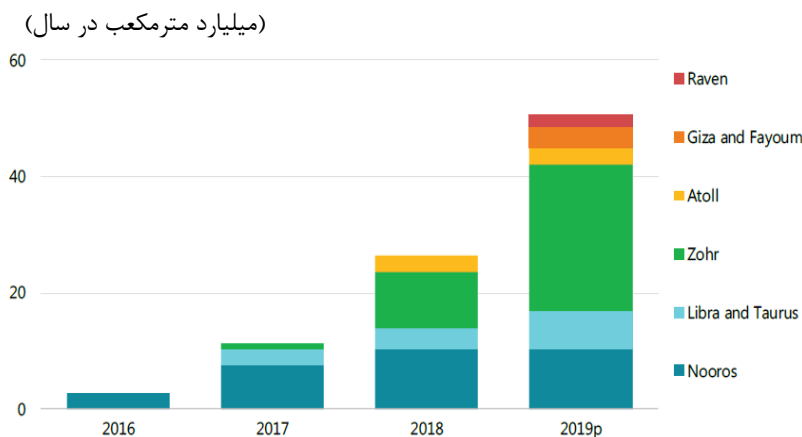
Source: IEA 2019.

انتظار می‌رود مصر در طول سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۴ به دلیل توسعه میادین گازی ظهر و نیل غربی بیش از نیمی از رشد تولید گاز طبیعی آفریقا را تأمین کند. تولید گاز طبیعی مصر در سال ۲۰۱۸ در حدود ۵۸ میلیارد مترمکعب بوده است. براساس اظهارات وزیر نفت مصر، در سپتامبر ۲۰۱۸ این کشور از نظر تأمین گاز طبیعی به واسطه افزایش تولید گاز از میدان‌های مهم در دریای مدیترانه (میدان ظهر، نورس، آتول و فازهای اول و دوم نیل غربی) به خودکفایی رسیده است. میدان ظهر و نورس مهم‌ترین میدان‌های گازی مصر هستند. میدان ظهر با سرمایه‌گذاری مشترک شرکت انی ایتالیا و شرکت نفت دولتی مصر توسعه‌یافته و در سال ۲۰۱۹ تولید آن به ۲۸ میلیارد مترمکعب رسید. چند میدان دیگر نیز با همکاری شرکت بی‌پی توسعه یافتند از جمله میدان آتول که در فوریه ۲۰۱۸ به بهره‌برداری رسید. براساس اعلام وزیر نفت مصر، تولید گاز طبیعی این کشور در اواخر سال

۲۰۱۹ و اوایل سال ۲۰۲۰ باید به حدود ۸۰ میلیارد مترمکعب در سال برسد که با توجه به پروژه‌های توسعه گاز طبیعی مصر چشم‌انداز خوشبینانه‌ای به نظر می‌رسد. با وجود این انتظار می‌رود تا سال ۲۰۲۳ تولید گاز طبیعی این کشور به ۷۷ میلیارد مترمکعب در سال برسد و به عبارتی به طور متوسط ۴/۸ درصد در سال رشد داشته باشد. همچنین کشف میدان گازی نور توسط شرکت انی در بخش فراساحل مصر در مارس سال ۲۰۱۹ منجر به توسعه بیشتر منابع گازی در فراساحل خواهد شد. دولت مصر نیز یک دوره مناقصه برای توسعه ده بلوک کمتر توسعه یافته در بخش فراساحل دریای سیاه را برگزار کرده است. علی‌رغم روند رو به رشد تولید گاز طبیعی، به دلیل اهمیت تأمین نیازهای داخلی، صادرات ال‌ان‌جی رشد چندانی در این کشور نخواهد داشت.

نمودار ۳. تولید گاز طبیعی از منابع جدید در مصر، ۲۰۱۶-۲۰۱۹

Source: IEA 2019.

در دوره ۲۰۲۴-۲۰۱۸ تولید گاز طبیعی الجزایر نرخ رشد کاهنده و یا حتی کاهش تولید خواهد داشت. تولید گاز طبیعی این کشور در سال‌های گذشته از یک روند با ثبات برخوردار بود و در سال ۲۰۱۶ افزایش یافت. اما با کاهش تزریق گاز به میدان‌های گازی و افت فشار مخازن، روند رشد تولید کاهشی شده و احتمال دارد در سال‌های آتی حتی با کاهش تولید مواجه شود. این کشور تغییراتی را در قوانین هیدروکربنی خود جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی انجام داده است تا بتواند با انجام سرمایه‌گذاری‌های لازم از کاهش سطح تولید خود جلوگیری نماید. اما تاکنون نتایج قابل توجهی به دست نیاورده است. و اگر این روند ادامه داشته باشد، در سال‌های آتی گازی برای صادرات نخواهد داشت.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری چشم‌انداز گاز در منطقه منا

- کشورهای خاورمیانه و آفریقا در حدود ۲۲ درصد از تولید گاز جهان را در اختیار دارند که در سال ۲۰۲۴ به ۲۳ و در سال ۲۰۴۰ به حدود ۲۸ درصد خواهد رسید.
- پیش‌بینی می‌شود تولید گاز طبیعی خاورمیانه تا سال ۲۰۲۴ سالیانه ۱/۸ درصد رشد داشته باشد. بیش از پنجاه درصد از عرضه گاز طبیعی منطقه خاورمیانه تا سال ۲۰۲۴ توسط ایران و عربستان تولید خواهد شد.
- در میان‌مدت، میدان پارس جنوبی مهم‌ترین منبع افزایش عرضه گاز طبیعی ایران خواهد بود و پیش‌بینی شده تا سال ۲۰۲۱ تولید این میدان ۲۵ درصد رشد داشته باشد.
- هدف عربستان دو برابر کردن تولید گاز طبیعی تا سال ۲۰۳۰ است. بنابراین جهت تحقق این هدف طی دهه آتی در حدود ۱۵۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خواهد کرد که شامل توسعه ذخایر گاز نامتعارف نیز می‌گردد.
- قطر در سال ۲۰۱۸ بزرگ‌ترین صادرکننده LNG جهان بوده است. این کشور در

حدود ۲۵ درصد از کل تولید LNG جهان را در اختیار دارد. با وجود تنش‌های دیپلماتیک، تولید گاز طبیعی و صادرات این کشور در سال ۲۰۱۸ در سطوح مشابه سال ۲۰۱۷ ادامه یافت.

- طی پنج سال آینده تولید گاز طبیعی در آفریقا سالیانه ۲/۷ درصد رشد یافته و به بیش از ۲۷۰ میلیارد مترمکعب تا سال ۲۰۲۴ خواهد رسید. در میان کشورهای شمال آفریقا کشور مصر با توسعه چند میدان گازی، در بحث تولید گاز طبیعی پیشرو خواهد بود. میدان ظهر و نورس مهم‌ترین میدان‌های گازی مصر هستند.

- انتظار می‌رود مصر در طول سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۴ به دلیل توسعه میداین گازی ظهر و نیل غربی بیش از نیمی از رشد تولید گاز طبیعی آفریقا را تأمین کند و تولید گاز طبیعی این کشور به‌طور متوسط ۴/۸ درصد در سال رشد داشته باشد.

- در دوره ۲۰۱۸-۲۰۲۴ تولید گاز طبیعی الجزایر به دلیل کاهش تزریق گاز به میدان‌های گازی و افت فشار مخازن، نرخ رشد کاهنده و یا حتی کاهش تولید خواهد داشت. اگر این روند ادامه داشته باشد، در سال‌های آتی گازی برای صادرات نخواهد داشت.

منابع و مآخذ

1. BP Statistical Review of World Energy June 2019.
2. www.opec.org
3. IEA, oil 2019: analysis and forecast to 2024.
4. Gas Market Report 2019, IEA.
5. IEA Oil Market Report, Jan. 2020.
6. Opec Oil Market Report. Jan. 2020.

شماره مسلسل: ۱۶۹۱۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: ماهنامه تحلیلی انرژی (۲۸) دوره دهم (ویژه تحولات انرژی در منطقه
منا؛ ۱. حوزه نفت و گاز)

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه انرژی)

تهیه کننده: زهرا جعفری

همکار: گروه کارشناسان مطالعات انرژی

ناظران علمی: حسین افشین، علی اصغر اژدری، فریدون اسعدی

واژه‌های کلیدی:

۱. نفت

۲. گاز

۳. منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا

۴. عرضه

۵. تقاضا

تاریخ انتشار: ۱۳۹۸/۱۲/۵